

РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНА ПРИРОДИ

УДК 332.33-047.44(477.83)

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.21>

Зіновій ПАНЬКІВ, Андрій КИРИЛЬЧУК, Оксана БОНІШКО

ОЦІНКА ҐРУНТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основною оцінки сільськогосподарських земель (бонітування ґрунтів, економічної оцінки земель, нормативної грошової оцінки земель) є властивості агропромислових груп ґрунтів (141 агрогрупа) у межах 11 природно-сільськогосподарських районів Львівської області. Встановлено площі ґрунтів і сучасний стан їхнього використання у сільському господарстві. Проаналізовано бали бонітету агропромислових груп ґрунтів різних сільськогосподарських угідь. Розраховано вартість 1 га агропромислових груп ґрунтів, які використовуються під різні угіддя. Встановлено, що найбільша вартість ріллі - 61,6 тис. грн./га, багаторічних насаджень - 94, 1 тис. грн./га, сіножатей - 20,3 тис. грн./га і пасовищ - 16,7 тис. грн./га..

Ключові слова: ґрунтові ресурси, агрогрупи, природно-сільськогосподарські райони, бал бонітету, нормативна грошова оцінка.

Постановка науково-практичної проблеми. У структурі земельного фонду Львівської області сільськогосподарські землі займають 59,3 % та використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури. У складі сільськогосподарських угідь домінує рілля (62,9%), розораність території області становить 36,5%. Трансформація природних лісових, лучних, болотних ландшафтів у процесі екстенсивного землекористування зумовило поширення сільськогосподарських земель у всіх природних зонах області: від Мішаних лісів до Українських Карпат. Проте, найбільші показники сільськогосподарської освоєності території характерні для подільської частини (70-80 %). Основним критерієм, що визначає розташування та переважаючі напрями використання сільськогосподарських земель під різні угіддя, крім розташування відносно населених пунктів і доріг, рельєфу території є наявність продуктивних ґрунтів із потужним гумусовим горизонтом, значними запасами гумусу, елементів живлення, сприятливими кислотностю основними властивостями та оптимальним водно-повітряним режимом. Саме морфологічні особливості ґрунтів (потужність гумусового горизонту), його властивості (вміст гумусу, фізичної глини, рН) є основою якісної оцінки сільськогосподарських земель (бонітування ґрунтів, економічної оцінки земель, нормативної грошової оцінки земельних ділянок). Вихідні відомості про закономірності поширення, класифікаційні одиниці, морфологічні

особливості, фізичні та фізико-хімічні властивості ґрунтів Львівської області отримані у процесі великомасштабних ґрунтових обстежень (1957-61 рр.) та подальших ґрунтових коректувань 70-80-х років ХХ століття. Результати сучасних, фрагментарних досліджень ґрунтів області не використовують для оновлення показників якісної, грошової оцінки сільськогосподарських земель, які є основою для розрахунку втрат сільського господарства у разі зміни цільового призначення; визначення цінності земель у складі природних ресурсів та розмірів стягнень за порушення земельного законодавства; планування обсягів виробництва продукції та вирівнювання економічних можливостей господарств; організації структури земельних угідь та системи сівозмін з метою посіву культур на сприятливих для них ґрунтах; визначення розміру плати за землю та економічного стимулювання збалансованого землекористування.

Властивості ґрунтів, що є основою для розрахунку балів бонітету агропромислових груп ґрунтів у межах природно-сільськогосподарських районів області, динамічні та обумовлюють необхідність повторного проведення земельно-оціночних робіт не рідше як один раз на 5-7 років. Тому, актуальним є встановлення сучасного стану оціночних показників ґрунтів сільськогосподарських земель області з метою виявлення існуючих проблем і планування необхідних заходів їхнього осучаснення.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. У радянський період оцінці якості ґрунтів приділялась недостатня увага, результати бонітування ґрунтів (1968 р.) та

економічної оцінки земель (1988 р.) використовувалися виключно для планування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. За період незалежності прийнято ряд нормативно-правових актів, які регламентують земельно-оціночні роботи, та проведено загальнодержавні заходи щодо бонітування ґрунтів (1993 р.) та нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель (92018 р.). Узагальнені відомості про якість ґрунтів Львівської області представлено у колективній монографії «Ґрунти Львівської області»[2].

Викладення основного матеріалу. Нові економічні умови реформування аграрних відносин потребують обов'язкового врахування у повному обсязі не тільки інформації про площі та закономірності поширення ґрунтів, а також їхніх якісних параметрів, стану антропогенного перетворення (окультурювання, деградацію, забруднення) та результатів вартісної (грошової) оцінки земельних ділянок.

Ґрунти сільськогосподарських земель є предметом і засобом праці у сільському та лісовому господарстві, основою виробництва первинної рослинної продукції та визначають стан екологічної ситуації. Проте, у порівнянні з іншими засобами виробництва вони мають ряд суттєвих відмінностей: продуктивні властивості природних ґрунтів були сформовані без участі людини в процесі еволюції та поступово вдосконалюються, що зумовлює додаткові витрати на отримання продукції; вони не можуть бути замінені іншими природними ресурсами чи засобами виробництва; характеризуються постійністю свого місцезнаходження, тісним взаємозв'язком з чинниками ґрунтоутворення, що унеможливує їх перенести з одного місця на інше без втрати чи погіршення їхніх продуктивних властивостей та екологічних функцій; за умови збалансованого використання вони покращують свої продуктивні властивості та не зазнають процесу морального старіння [1,9].

Ґрунтові ресурси орних земель Львівської області мають ряд лімітуючих характеристик, що унеможливує їхнє повноцінне використання та є підставою для розробки заходів щодо їхньої збалансованого використання та охорони: 11,2 % ґрунтів ріллі області має піщаний та зв'язно-піщаний гранулометричний склад; 11,1% характеризуються сильно кислою реакцією ґрунтового розчину; 24,0 % ґрунтів ріллі є перезволоженими, 9,4 % – заболоченими; 36,7 % ґрунтів ріллі є змитими, в тому числі 4,9 % – сильно змиті; 5,2 % ґрунтів ріллі – дефльовані (в тому числі 2,3 тис. га – сильно

дефльовані); 1,5 % ґрунтів ріллі є кам'янистими; 15,5 % орних земель розташована на схилах від 3 до 5 градусів, 23,5 % – на схилах більше 5 градусів [10,11].

Відомості про загальну площу ґрунтових ресурсів області відсутні, оскільки не проводилися ґрунтові обстеження земель лісового, водного фонду, природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Створена на кафедрі ґрунтознавства і географії ґрунтів електронна карта ґрунтів області із використання ГІС-програм дозволила вперше розрахувати загальні площі всіх таксономічних ґрунтових одиниць, встановити структуру ґрунтових ресурсів області та особливості їхнього використання у сільському господарстві [2,10].

Встановлено, що у структурі ґрунтового покриву області домінують дерново-підзолисті ґрунти (17,9 %), 73% яких є оглеєними, а основні ареали їхнього поширення приурочені до Малого Полісся, Надсяння та Передкарпаття. Близько 54,0 % цих ґрунтів використовуються у сільському господарстві, а показник їхньої розораності – 33,2 %. Буроземи гірсько-лісові в області займають 306,2 тис. га (14,0 %) та домінують в гірській частині. Вони, в основному, щепенуваті, представлені середньо-глибокими видами. Показник сільськогосподарської освоєності буроземів гірсько-лісових становить 65,1 %, а розораності – 16,8%. Темно-сірі опідзолені ґрунти у структурі ґрунтових ресурсів області займають 12,1 %, з яких близько 63 % мають ознаки оглеєння. Показник сільськогосподарської освоєності темно-сірих ґрунтів становить близько 58,1 %, а розораності – 50,6 %. Також досить значну частку у структурі ґрунтових ресурсів області займають чорноземи опідзолені (4,1 %) та чорноземи карбонатні (2,1 %), чорноземи типові малогумусні лише 2,6 % від загальної площі ґрунтів.

Найбільшими показниками сільськогосподарської освоєності характеризуються чорноземи типові малогумусні (78,6 %), чорноземи опідзолені (75,2 %), чорноземно-лучні (66,9%). Досить значною сільськогосподарською освоєністю, за рахунок проведення широкомасштабної осушувальної меліорації, характеризуються гідроморфні ґрунти: лучно-болотні (94,7 %), болотні (84,2 %), торфово-болотні (82,5 %), торфовища низинні (72,1 %). Переважна більшість цих ґрунтів використовується в якості сіножатей і пасовищ, про що свідчить показник розораності цих ґрунтів, який коливається від 0,5 до 5,2.

Відродження права приватної власності на землю та економічних механізмів регулювання земельних відносин вимагають окрім відомостей про площі та ареали поширення ґрунтів, також результатів їхньої якісної оцінки для розробки заходів збалансованого землекористування. Оцінка земель – це єдиний процес визначення порівняльної цінності земель за показниками природної, економічної родючості та їхнім місцем розташування. Вихідною інформацією для проведення земельно-оціночних робіт є: класифікація земель за основним цільовим призначенням; класифікація земельних угідь та видів економічної діяльності; результати великомасштабних ґрунтових обстежень; адміністративно-територіальний устрій та природно-сільськогосподарське районування території України. В залежності від мети та

методів проведення у межах єдиного земельно-оціночного процесу виділяють бонітування ґрунтів, економічну оцінку земель, грошову оцінку земельних ділянок (нормативну та експортну).

Основою для проведення усіх видів земельно-оціночних робіт є природно-сільськогосподарські райони (ПСР), що виділені за подібністю агрокліматичних, геоморфологічних і ґрунтових показників. Райони виділяються в розрізі адміністративних областей, а їхні межі співпадають з межами сільських, селищних, міських рад. Згідно природно-сільськогосподарського районування в Україні виділено 197 природно-сільськогосподарських районів (ПСР), у тому числі 11 межах Львівської області (табл. 1).

Таблиця 1

Ієрархія природно-сільськогосподарських таксонів Львівської області [5]

Зона	Провінція	Округ	Район
Полісся	Поліська Західна	Мало-Поліський	5. Яворівський 6. Кам'янсько-Бузький 7. Радехівський 8. Золочівський
Лісостепу	Лісостепова Західна	Дністровсько-Західнобузький	2. Городоцький 3. Борщовицький 4. Перемишлянський
		Рівненсько-Луцький	1. Сокальський
Карпатська гірська область	Передкарпаття	Верхньо-Дністровський	9. Дрогобицький 10. Самбірсько-Жидачівський
	Карпати	Карпатський гірсько-лісовий	11. Турківський

Бонітування ґрунтів в межах території України за методикою Українського науково-дослідного інституту ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Соколовського та Республіканського проектного інституту землевпорядкування «Укрземпроект» вперше було проведено в 1968 році в шести областях (Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Луганській, Львівській, Херсонській). У період реформування земельних відносин в Україні, після проголошення незалежності з метою встановлення розміру земельного податку і вартісної оцінки земель на підставі «Методики бонітування ґрунтів України», схваленої на засіданні відділення землеробства УААН 10.03.1992 р. Розроблено методичні рекомендації щодо проведення бонітування ґрунтів України, які затверджено 21.01.1993 р. [4, 8, 12]. Цього ж року в Україні проведено бонітування ґрунтів як основи вартісної оцінки земель.

Бонітування ґрунтів – це порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природ-

ними властивостями, які мають сталий характер та суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, що вирощуються у конкретних природно-кліматичних умовах [8]. Результати бонітування є основою обґрунтування заходів з трансформації та консервації угідь, планування урожайності сільськогосподарських культур у господарствах. Бали бонітету ґрунтів є основою для обрахунку показників економічної оцінки земель та нормативної грошової оцінки земельних ділянок. Бонітування проводиться за 100 бальною шкалою та поділяється на загальне (за сільськогосподарськими угіддями) і часткове (за сільськогосподарськими культурами).

Бонітування проведено в межах агро-виробничих груп ґрунтів – рівноцінних за господарською добротністю ґрунтів, які залягають на одних і тих же елементах рельєфу, подібних за умовами зволоження, і внаслідок цього близькі за агрофізичними, агрохімічними та іншими природними властивостями,

що впливають на урожайність сільськогосподарських культур. За рахунок об'єднання окремих контурів видів і різновидностей ґрунтів з близькими агрономічними властивостями і рівнем родючості, для яких можна запровадити однакове сільськогосподарське використання і відносно однакові прийоми агротехніки, заходи підвищення їхньої родючості в Україні виділено 222 агровиробничі групи

ґрунтів, а в Львівській області – 141. Кожна агрогрупа (позначена цифрами від 1 до 222) за гранулометричним складом і щербистістю поділяється на розряди, які позначаються буквами (від а до к). Середньозважені бали бонітету ґрунтів сільськогосподарських угідь в розрізі природно-сільськогосподарських районів Львівської області наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Середньозважені бали бонітету ґрунтів сільськогосподарських угідь за природно-сільськогосподарськими районами Львівської області [12]

Номер району	Назва природно-сільськогосподарських районів	Рілля	Б/Н	Сіножати	Пасовища	С/г угіддя разом
		Величина балу				
01	Сокальський	38	38	33	32	37
02	Городоцький	31	25	23	27	29
03	Борщовицький	48	35	37	41	45
04	Перемишлянський	28	26	18	21	26
05	Яворівський	15	9	11	11	13
06	Камянко-Бузький	25	22	22	20	23
07	Радехівський	30	20	25	23	28
08	Золочівський	54	9	33	36	48
09	Дрогобицький	17	13	15	15	16
10	Самбірсько-Жидачівський	20	15	18	15	19
11	Турківський	10	11	11	10	10
	Львівська область	29	19	21	21	26

Отримані розрахунки свідчать, що середньозважений бал бонітету ґрунтів сільськогосподарських угідь області становить 26 та має помітні коливання в розрізі природно-сільськогосподарських районів: 48 балів для Золочівського та 10 для Турківського, що зумовлено структурою агрогруп в цих районах і їхніми діагностичними показниками.

Значна протяжність Львівської області з півночі на південь зумовлює її розташування в межах зони Мішаних, Широколистяних лісів, Карпатської ґрунтово-географічної країни, формування ґрунтів на різних генетичних типах порід, під різними біоценозами, що в сукупності зумовило значну строкатість агровиробничих груп ґрунтів, їхніх розрядів і підгруп. Найбільшою строкатістю ґрунтового покриву вирізняється Городоцький (62), Перемишлянський (58), Золочівський (52), а найменшою – Турківський (20) природно-сільськогосподарський райони.

Бонітування ґрунтів у Львівській області проведено виключно для сільськогосподарських земель (59,3 % від площі області), а в їхньому складі домінують сільськогосподарські угіддя (98,2 %). У структурі сільськогос-

подарських угідь області переважає рілля (62,9%), а багаторічні насадження займають 1,8 %, сіножати – 14,8 %, пасовища – 20,4 %.

Агрогрупи ґрунтів, що займають найбільші площі в межах природно-сільськогосподарських районів і найбільші значення балів бонітету агрогруп під різними сільськогосподарськими угіддями наведено в таблиці 3.

Отримані результати відображають значну різноманітність агрогруп в розрізі ПСР, що зумовлено ґрунтово-географічними закономірностями поширення та відмінності у використанні агрогруп під різні сільськогосподарські угіддя. В межах Городоцького, Борщовицького, Перемишлянського ПСР у структурі ріллі найбільші площі займають темно-сірі опідзолені і чорноземи опідзолені глеюваті (45 агрогрупа), темно-сірі опідзолені і реградовані ґрунти та чорноземи опідзолені і реградовані слабо змиті (49 агрогрупа), в Дрогобицькому ПСР – дерново-підзолисті і підзолисто-дернові поверхнево-глеюваті (18 агрогрупа), в Турківському ПСР – бурі-гірсько лісові та дерново-буроземні глибокі та середньо глибокі щербенуваті слабо змиті ґрунти прохолодного поясу (19 агрогрупа), бурі-гірсько лісові та

дерново-буроземні щебенуваті і кам'яністі середньо- і сильно змиті ґрунти (199 агрогрупа). Найбільший бал бонітету агрогруп ріллі в Львівській області мають темно-сірі опідзолені та реградовані і чорноземи опідзолені і слабо-реградовані (75 балів) та чорноземи щебенуваті на елювії щільних карбонатних порід (щільна порода на глибині 150 см) (76 балів).

У структурі агрогруп кормових угідь (сіножатей і пасовищ) переважають дернові глибокі глейові ґрунти та їх опідзолені відміни (178 агрогрупа), лучно-болотні, муловато-болотні і торфувато-болотні неосушені та осушені ґрунти (141, 142 агрогрупи), торфовища середньоглибокі і глибокі середньо розкладені, осушені (153 агрогрупа). Найбільший бал бонітету (75,77 балів) агрогруп, що використовуються під сіножаті, мають лучні, чорноземно-лучні ґрунти (133, 134 агрогрупи), а найбільший бал бонітету агрогруп пасовищ (74 бали) – чорноземи щебенуваті на елювії щільних карбонатних порід (100 агрогрупа).

Існуючі загальні шкали бонітування ґрунтів Львівської області є основою для розділення ґрунтів за природними і набутими властивостями, що мають суттєвий вплив на урожайність сільськогосподарських культур, планування спеціалізації сільськогосподарських підприємств, збалансованого використання та охорони земель, визначення розміру плати за землю і цінність земель у складі при-

родних ресурсів, економічного та екологічного обґрунтування бізнес-планів і проектів землеустрою. Найбільш суттєвим недоліком шкал бонітування є використання застарілих відомостей про природні і набуті властивості ґрунтів, які не відповідають сучасному стану, не відображають якості ґрунтів. Вкрай необхідним заходом є проведення нових ґрунтових обстежень, які дозволять отримати реальні відомості про властивості ґрунтів, їхню якість і встановити зміни, що відбулися у процесі сільськогосподарського використання за період між обстеженнями.

Економічна оцінка сільськогосподарських земель (часткова та загальна) України, в тому числі і Львівської області проведена у 1988 році. Вихідними відомостями для економічної оцінки земель є кількість продукції з 1 га і затрати на її виробництво, а на їхній основі розраховувалися показники для різних агрогруп ґрунтів природно-сільськогосподарських районів (вартість валової продукції, окупність затрат, диференціальний дохід). Проте, економічна оцінка земель проводилася в умовах колгоспно-радгоспної системи землекористування за приблизно однакових показників затрат на отримання одиниці продукції і тому в сучасних умовах різноманітності суб'єктів сільськогосподарської діяльності вони не відображають реального стану та вимагають суттєвого вдосконалення.

Таблиця 3

Використання агрогруп під сільськогосподарські угіддя та їхні найбільші бали бонітету

Назва природно с/г району	Найбільша площа агрогруп в структурі ріллі	Найбільший бал бонітету агрогруп ріллі	Найбільша площа агрогруп в структурі сіножатей	Найбільший бал бонітету агрогруп сіножатей	Найбільший бал бонітету агрогруп пасовищ	Найбільший бал бонітету агрогруп пасовищ
01-Сокальський	29, 37, 53*	53/60;134/59**	133, 142	133/78; 134/77	176, 133	41/61; 134/61
02-Городоцький	45, 49	40/52; 41/56	153, 141	133/58; 134/57	178, 45	41/56; 40/52
03-Борщовицький	45, 49, 40	100/74; 42/70	153, 142	133/77; 134/75	133, 181	45/76; 100/74
04-Перемишлянський	45, 49	42/50; 100/50	141, 181	100/52; 133/75	38, 49	45/67; 121/65
05-Яворівський	4, 8, 18	40/28; 45/28	133, 178	40/29; 208/29	141, 178	40/29; 45/30
06-Кам'янка-Бузький	40, 100	41/50; 53/48	153, 178	100/48; 134/60	5, 178	45/47; 53/48
07-Радехівський	99, 106	40/54; 42/54	153, 133	133/60; 134/60	146, 153	42/52; 45/44
08-Золочівський	99, 100	42/75; 100/76	153, 181	100/75; 133/83	153, 181	42/75; 45/81
09-Дрогобицький	18, 24	13/26; 133/28	141, 178	133/38; 176/27	18, 178	133/29; 185/27
10-Самбірсько-Жидачвський	175, 176	45/39; 210/36	153, 178	133/41; 134/43	176, 178	133/32; 134/35
11-Турківський	195, 199	18/21; 176/22	191, 195	185/18; 187/16	191, 198	18/23; 185/17

*- номери агрогруп;

** - чисельник номер агрогрупи, знаменник середній бал бонітету агрогрупи.

Після проголошення незалежності України в процесі запровадження земельної реформи та подолання державної монополії у власності на землю для продажу земельних ділянок державної та комунальної власності, викупу земельних ділянок для суспільних пот-

реб, здійснення інших цивільно-правових угод щодо земельних ділянок, визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання й охорони земель необхідною стала

грошова оцінка земель.

З метою встановлення вартості земель сільськогосподарського призначення Кабінет Міністрів України 16.11.2016 року затвердив Постанову «Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» № 831, відповідно до статті 12 Закону України «Про оцінку земель» [3,6].

Нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення здійснюють окремо за сільськогосподарськими угіддями (ріллею, багаторічними насадженнями, сіножаттями, пасовищами, перелогами) та несільськогосподарськими угіддями на землях сільськогосподарського призначення. Інформаційною базою для нормативної грошової

оцінки земель сільськогосподарського призначення, у тому числі земель під господарськими будівлями і дворами, є відомості Державного земельного кадастру (кількісна і якісна характеристика земель, бонітування ґрунтів, економічна оцінка земель), документація із землеустрою. Нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення визначають відповідно до нормативу капіталізованого рентного доходу на землях сільськогосподарського призначення природно-сільськогосподарських районів області та показників бонітування ґрунтів шляхом складання шкал нормативної грошової оцінки агропродовольчих груп ґрунтів природно-сільськогосподарських районів (таблиці 4).

Таблиця 4

Вартість сільськогосподарських угідь природно-сільськогосподарських районів Львівської області (га /тис. грн)

№ п.п.	Назва ПСГ району	Рілля	Багаторічні насадження	Сіножаті	Пасовища
1.	Сокальський	<u>5,3 – 47,9</u> 26, 9	<u>1,4 – 75,6</u> 31, 4	<u>1,2 – 20,1</u> 8, 6	<u>1,0 – 13,1</u> 6, 9
2.	Городоцький	<u>3,0 – 42,6</u> 18, 8	<u>1,4 – 72,7</u> 27, 8	<u>1,0 – 15,7</u> 6, 7	<u>0,4 – 10,9</u> 4, 8
3.	Борщовицький	<u>6,8 – 56,3</u> 29, 9	<u>1,4 – 94,1</u> 43, 7	<u>2,4 – 19,8</u> 9, 7	<u>0,4 – 14,6</u> 7, 6
4.	Перемишлянський	<u>3,0 – 39,5</u> 16, 5	<u>1,4 – 89,8</u> 33, 2	<u>1,0 – 12,6</u> 5, 9	<u>0,6 – 13,6</u> 4, 3
5.	Яворівський	<u>1,5 – 22,0</u> 10, 8	<u>1,4 – 41,3</u> 15, 6	<u>0,2 – 7,7</u> 3, 4	<u>0,2 – 6,2</u> 2, 8
6.	Кам'яно-Бузький	<u>3,0 – 38,0</u> 17, 8	<u>1,4 – 89,8</u> 24, 0	<u>0,7 – 14,5</u> 5, 6	<u>0,4 – 9,3</u> 4, 4
7.	Радехівський	<u>3,0 – 42,6</u> 20, 6	<u>7,1 – 37,1</u> 26, 1	<u>0,7 – 15,0</u> 6, 5	<u>0,1 – 3,5</u> 1, 7
8.	Золочівський	<u>3,8 – 61,6</u> 28, 4	<u>7,1 – 71,3</u> 20, 4	<u>1,0 – 20,3</u> 8, 4	<u>0,6 – 15,8</u> 7, 0
9.	Дрогобицький	<u>1,5 – 22,0</u> 11, 1	<u>6,2 – 30,9</u> 16, 9	<u>1,0 – 9,4</u> 4, 2	<u>0,3 – 3,8</u> 2, 0
10.	Самбірсько-Жидачівський	<u>2,3 – 29,7</u> 13, 5	<u>1,4 – 37,1</u> 19, 2	<u>0,7 – 10,4</u> 4, 8	<u>0,4 – 16,7</u> 3, 7
11.	Турківський	<u>1,5 – 16,7</u> 6, 0	<u>4,3 – 24,2</u> 15, 0	<u>0,5 – 4,8</u> 2, 3	<u>0,4 – 4,5</u> 1, 8

чисельник – мінімальна - максимальна вартість;

знаменник – середня вартість сільськогосподарських угідь.

Найбільша вартість ріллі у Борщовицькому та Золочівському ПСГ районах (56,3 тис. грн. та 61,6 тис. грн за 1 га відповідно (агрогрупа 100 г, д - чорноземи карбонатні на елювії щільних карбонатних порід), а найменші показники в Яворівському (агрогрупа 215 - розмиті ґрунти і виходи рихлих, піщаних і лесовидних порід), Дрогобицькому (агрогрупа 219 - сучасні руслові відклади) та Турківському (агрогрупи 199 - бурі гірсько-лісові та дерново-буроземні щебенюваті і кам'янисті се-

редньо- і сильнозмиті ґрунти; 219 – сучасні руслові відклади) ПСГ районах, 1,5 тис. грн. за 1 га. Найбільший середній показник вартості у Борщовицькому ПСГ районі і становить він 29, 9 тис. грн. за 1га, а найменший – у Турківському ПСГ районі, 6 тис. грн. за 1 га ріллі.

Найбільша вартість багаторічних насаджень у Борщовицькому ПСГ районі і становить 94, 1 тис. грн. за 1га (агрогрупа 40г – темно-сірі опідзолені та слабореградовані ґрунти, легкосуглинкові). В цьому ПСГ районі і найви-

щий середній показник вартості (43 тис. грн. за 1 га) багаторічних насаджень. Найнижчі показники вартості в Сокальському (агрогрупа 5б - дерново-підзолисті та дернові неоглеєні і глеюваті ґрунти на піщаних відкладах, зв'язно-піщані), Городоцькому і Борщовицькому (агрогрупа 141 - лучно-болотні, мулуватоболотні і торфувато-болотні неосушені ґрунти), Перемишлянському (агрогрупи 141, 150 - торфовища середньо глибокі і глибокі слабо- і середньо розкладені, неосушені), Яворівському (агрогрупи 150, 152 - торфовища середньо глибокі і глибокі сильнорозкладені, неосушені), Кам'яно-Бузького (агрогрупи 152, 30в - ясно-сірі і сірі опідзолені ґрунти на лесах, підстелених елювієм щільних карбонатних порід на глибині 0,5-1,0м, супіщані) ПСГ районах і становлять 1,4 тис. грн. за 1 га. А найнижчий середній показник вартості у Турківському ПСГ районі, 15 тис. грн. за 1 га багаторічних насаджень.

Найбільша вартість сіножатей у Золочівському ПСГ районі, 20,3 тис. грн. за 1 га (агрогрупа 133д - лучні ґрунти та їх слабосолонцюваті і слабоосолоділі відміни, середньо суглинкові), а найнижча – у Яворівському ПСГ районі, 0,2 тис. грн. за 1 га (агрогрупа 1а - дерново-прихованопідзолисті і дернові слабо-розвинені ґрунти на перевіюваних пісках, піщані). Найвища середня вартість 1 га сіножатей у Борщовицькому ПСГ районі - 9,7 тис. грн., а найнижча – у Турківському ПСГ районі, і становить 2,3 тис. грн. за 1 га.

Найбільший показник вартості 1 га пасовищ у Самбірсько-Жидачівському ПСГ районі – 16,7 тис. грн. (агрогрупа 18в – дерново-підзолисті і підзолисто-дернові поверхнево-глеюваті ґрунти, супіщані), а найнижчий – у Радехівському ПСГ районі, 0,1 тис. грн. за 1га (агрогрупа 1а - дерново-прихованопідзолисті і дернові слабо-розвинені ґрунти на перевіюваних пісках, піщані). Найвища середня вартість 1 га пасовищ у Борщовицькому ПСГ районі, 7,6 тис. грн., а найнижча – у Радехівському ПСГ районі, 1,7 тис. грн. за 1 га.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Ґрунти сільськогосподарських земель Львівської області є основою виробництва первинної рослинної продукції на різних рівнях організації аграрного сектору економіки. Кількісні параметри та

правовий статус земельних ділянок наданих для ведення сільського господарства визначений установами держгеокадастру, проте для рентабельного та збалансованого їхнього використання першочергове значення мають якісні показники ґрунтового покриву. В основі оцінки земель сільськогосподарського призначення Львівської області (бонітування ґрунтів, економічної оцінки земель, нормативної грошової оцінки земельних ділянок) є агро-виробничі групи ґрунтів (141 агрогрупа) у межах 11 природно-сільськогосподарських районів. Встановлено, що найбільший бал бонітету агрогруп ріллі в Львівській області мають темно-сірі опідзолені та реградовані і чорноземи опідзолені і слабо реградовані (75 балів) та чорноземи щебенюваті на елювії щільних карбонатних порід (щільна порода на глибині 150 см) (76 балів). Найбільший бал бонітету (75,77 балів), що використовуються під сіножаті, мають лучні, чорноземно-лучні ґрунти (133, 134 агрогрупи), а найбільший бал бонітету агрогруп пасовищ (74 бали) – чорноземи щебенюваті на елювії щільних карбонатних порід (100 агрогрупа). Нормативна грошова вартість земельних ділянок сільськогосподарського призначення обумовлена їхнім розташуванням у межах певного ПСР (показник нормативу капіталізованого рентного доходу), складом угідь (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища) та балами бонітету агро-виробничих груп ґрунтів у їхніх межах. Основним недоліком оцінки земель сільськогосподарського призначення є невідповідність сучасному стану морфологічних особливостей і фізико-хімічних властивостей ґрунтів, що ставить під сумнів достовірності показників бонітування, нормативної грошової оцінки. За умови складності та значної вартості проведення великомасштабних ґрунтових обстежень у межах держави, доцільно проводити ґрунтові дослідження на усіх земельних ділянках, які залучаються у цивільно-правові відносини (оренда, продаж, іпотека, дарування, спадкування, міна), що дозволить встановити реальний стан ґрунтового покриву у їхніх межах, розрахувати реальні оціночні показники та, в перспективі, оновити відомості про основний засіб праці у сільському, лісовому господарстві.

Література:

1. Безуглий М.Д., Балюк С.А., Трускавецький Р.С. Ґрунти та їхня родючість у правовому полі земельно-правових відносин // Вісник аграрної науки. – 2012, № 5. – С. 5-10.
2. Ґрунти Львівської області: колективна монографія / за ред. проф. Позняка С.П. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 424 с.
3. Земельний кодекс України: правова основа управління земельними ресурсами / За ред. В.В. Горлачука. – Львів :

- Українські технології, 2001. – 81 с.
4. ЗУ-04. Технические указания по определению показателей бонитировки почв Украинской ССР для экономической оценки пахотных земель. – К.: Урожай, 1987. – 41 с.
 5. Мартин А.Г., Осипчук С.О., Чумаченко О.М. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія – К.: ЦП "Компринт". – 328 с.
 6. Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення: постанова Кабінету Міністрів від 16 листопада 2016 р. № 831 // Офіційний вісник України, 2016., № 93, ст.3040.
 7. Методичні рекомендації щодо здійснення природно-сільськогосподарського районування (зонування) земель // Землевпорядний вісник. – 2004. – № 4. – С. 53 – 56.
 8. Методические рекомендации по проведению бонитировки почв. – К.: УААН, 1993. – 93 с.
 9. Паньків З.П. Грунтові ресурси: значення та функції // Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки, т. 20, вип. 2 (25), 2015. – С. 124 – 136.
 10. Паньків З.П. Грунтові ресурси Львівської області // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Географія», вип. 40. 2016. – С. 64-71 .
 11. Стратегія збалансованого використання, відтворення та управління ґрунтовими ресурсами / За ред. С. А. Балюка, В. В. Медведєва. - К.: Аграрна наука, 2012. – 339 с.
 12. Шкала бонітування ґрунтів Львівської області. – Львів: Львівський філіал інституту землеустрою УААН, 1993. – 52 с.

References:

1. Bezuglyj M.D., Balyuk S.A., Truskavec'kyj R.S. G'runt'y` ta yixnya rodyuchist` u pravovomu poli zemel'no-pravovy'x vidnosy'n // Visny'k agrarnoyi nauky`. – 2012, # 5. – S. 5-10.
2. G'runt'y` L`vivs`koyi oblasti: kolekty'vna monografiya /za red. prof. Poznyaka S.P. – L`viv: VCz LNU imeni Ivana Franka, 2020. – 424 s.
3. Zemel'ny'j kodeks Ukrainy': pravova osnova upravlinnya zemel'ny'my' resursamy` / Za red. V.V. Gorlachuka. – L`viv : Ukrayins`ki tehnologiyi, 2001. – 81 s.
4. ZU-04. Tehnicheskie ukazaniya po opredeleniyu pokazatelej bonitirovki pochv Ukrainskoj SSR dlja jekonomicheskoy ocenki pahotnyh zemel'. – K.: Urozhaj, 1987. – 41 s.
5. Marty'n A.G., Osy'pchuk S.O., Chumachenko O.M. Pry`rodno-sil`s`kogospodars`ke rajonuvannya Ukrainy': monografiya – K. : CzP "Kompry`nt". – 328 s.
6. Metody`ka normaty`vnoyi groshovoyi ocinky` zemel` sil`s`kogospodars`kogo pry`znachennya: postanova Kabinetu Ministriv vid 16 ly`stopada 2016 r. # 831 // Oficijny'j visny'k Ukrainy', 2016., # 93, st.3040.
7. Metody`chni rekomendaciyi shhodo zdijsnennya pry`rodno-sil`s`kogospodars`kogo rajonuvannya (zonuvannya) zemel` // Zemlevporyadny'j visny'k. – 2004. – # 4. – S. 53 – 56.
8. Metodicheskie rekomendacii po provedeniyu bonitirovki pochv. – K. :UAAN, 1993. – 93 s.
9. Pan`kiv Z.P. G`runtovi resursy`: znachennya ta funkciyi //Visny'k Odes`kogo nacional`nogo univerty`tetu. Geografichni ta geologichni nauky`, t. 20, vy`p. 2 (25), 2015. – S. 124 – 136.
10. Pan`kiv Z.P. G`runtovi resursy` L`vivs`koyi oblasti //Naukovi zapy'sky` Ternopil`s`kogo nacional`nogo pedagogichnogo univerty`tetu im. V. Gnatyuka. Seriya «Geografiya», vy`p. 40. 2016. – S. 64-71 .
11. Strategiya zbalansovanogo vy`kory`stannya, vidtvorennya ta upravlinnya g`runtovy`my` resursamy` / Za red. S. A. Balyuka, V. V. Medvedyeva. - K.: Agrarna nauka, 2012. – 339 s.
12. Shkala bonituvannya g`runtiv L`vivs`koyi oblasti. – L`viv: L`vivs`ky'j filial insty`tutu zemleustroyu UAAN, 1993. – 52 s.

Аннотация:

З. П. Паньків, А.А. Кирильчук, О. С. Бонишко. ОЦЕНКА ПОЧВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Основой оценки сельскохозяйственных земель (бонитирования почв, экономической оценки земель, нормативной денежной оценки земель) являются свойства агропромышленных групп почв (141 агрогрупп) в пределах 11 природно-сельскохозяйственных районов Львовской области. Установлено площади почв и современное состояние их использования в сельском хозяйстве. Проанализированы баллы бонитета агропромышленных групп почв различных сельскохозяйственных угодий. Средневзвешенный балл бонитета почв сельскохозяйственных угодий области составляет 26 и имеет заметные колебания в разрезе природно-сельскохозяйственных районов (ПСР): 48 баллов для Золочевского и 10 для Турковского.

Рассчитано стоимость 1 га агропромышленных групп почв, используемых под различные угодья. Наибольшая стоимость пашни в Борщовицькому и Золочевском ПСР районах (56,3 тыс. грн. и 61,6 тыс. грн за 1 га соответственно (агрогрупп 100 г, д). Наибольшая стоимость многолетних насаждений в Борщовицькому ПСР районе и составляет 94, 1 тыс. грн. за 1 га (агрогрупп 40г). Наибольшая стоимость сенокосов в Золочевском ПСР районе - 20,3 тыс. грн. за 1 га (агрогрупп 133д). Наибольший показатель стоимости 1 га пастбищ в Самбирско-Жидачевском ПСР районе - 16,7 тыс. грн. (агрогрупп 18в).

При сложности и значительной стоимости проведения крупномасштабных почвенных обследований в рамках государства, целесообразно проводить почвенные исследования на всех земельных участках, которые привлекаются в гражданско-правовые отношения, что позволит установить реальное состояние почвенного покрова, рассчитать реальные оценочные показатели.

Ключевые слова: почвенные ресурсы, агрогруппы природно-сельскохозяйственные районы, бонитетный балл, нормативная денежная оценка.

Abstract:

Z. P. Pankiv, A. A. Kyrlychuk, O. S. Bonishko. ASSESSMENT OF AGRICULTURAL LAND SOILS of LVIV REGION

The basis of agricultural land assessment (soil rating, economic land assessment, normative monetary assessment of land) is the properties of agricultural soil groups (141 agricultural groups) within 11 natural-agricultural districts of Lviv region. The structure of the soil cover of Lviv region is dominated by sod-podzolic soils (17.9%), brown soils, mountain-forest (14.0%), dark gray podzolic soils (12.1%). Typical low-humus black soils (78.6%), podzolic black soils (75.2%), and black-meadow soils (66.9%) are characterized by the highest indicators of agricultural development. Quite significant agricultural development, due to large-scale drainage reclamation, is characterized by hydromorphic soils: meadow-swamp (94.7%), swamp (84.2%), peat-swamp (82.5%), lowland peatlands (72.1).

The most significant disadvantage of rating is the use of outdated information about natural and acquired soil properties, which do not correspond to the current state, do not reflect the quality of soils. In order to improve land assessment indicators, it is advisable to conduct soil research on all land plots. The weighted average rating of soil quality of agricultural lands of the region is 26 and has significant fluctuations in terms of natural-agricultural areas (NAA): 48 points for Zolochiv and 10 for Turkiv, which is due to the structure of agricultural groups in these areas and their diagnostic indicators. Dark gray podzolic and degraded, black soil podzolic and slightly degraded (75 points) and black soil crushed on the eluvium of dense carbonate rocks (76 points) have the highest rating of arable agricultural groups in Lviv region.

Economic assessment of land was carried out in the conditions of the collective farm-state farm system of land use at approximately the same cost per unit of production and therefore in modern conditions of diversity of agricultural entities they do not reflect the real situation and require significant improvement. The introduction of land reform in Ukraine has facilitated the monetary assessment of lands, which is determined by their location within a certain NAA, the composition of lands and the rating scores of the quality of agricultural groups of soils within them.

The highest cost of arable land in Borshechovytskyi and Zolochivskyi NAA districts (56.3 thousand UAH and 61.6 thousand UAH per 1 ha, respectively) (agro-group 100 d, e). UAH The highest cost of hayfields in Zolochiv SSR district - 20.3 thousand UAH per 1 hectare (agrogroup 133d) The highest value of 1 hectare of pastures in Sambir-Zhydachiv NAA district - 16.7 thousand UAH (agrogroup 18c).

Given the complexity and high cost of large-scale soil surveys within the state, it is advisable to conduct soil research on all land plots involved in civil relations (lease, sale, mortgage, gift, inheritance, mine), which will establish the real state of soil cover within their limits, calculate real assessment and, in the future, update information on the main means of labor in agriculture and forestry.

Key words: soil resources, agrogroups, natural-agricultural areas, rating of agrogroups, normative monetary assessment of soils.

Надійшла 13.04.2021р.

УДК 911.53

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.22>

Любомир ЦАРИК, Петро ЦАРИК, Ігор ВІТЕНКО

ПІДХОДИ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСНОГО РЕГІОНУ

Розглянуто науковий підхід щодо оптимальної ландшафтно-екологічної організації території (ЛЕОТ), який базується на визначенні пріоритетів і критеріїв оптимальності в сучасних еколого-соціально-економічних умовах і їх порівнянні з існуючими підходами. Враховано складність геоекологічної ситуації, а також природно-ресурсний потенціал Тернопільської області. Проведено SWOT-аналіз об'єктивних передумов і суб'єктивних чинників ЛЕОТ і обґрунтовано доцільність її реалізації. На матеріалах перспективних регіональних ландшафтних парків, обґрунтованих до створення групою науковців-геоекологів і відображених в базових напрацюваннях вчених і практиків природокористування, розглянуто складність реалізації цього концептуального підходу в сучасних умовах сталого розвитку регіону.

Ключові слова: ЛЕОТ, SWOT-аналіз, оптимізація, збалансований розвиток.

Постановка науково-практичної проблеми. Ландшафтно-екологічна оптимізація території є складною і багаторівневою науковою і управлінською проблемою. На питання до фахівців збалансованого розвитку, що і в якій послідовності робити для досягнення мети,

отримаємо спектр суперечливих відповідей. Одні надаватимуть пріоритет розвитку промислового виробництва, другі пропонуватимуть інтенсивний розвиток агропромислової сфери, інші ратуватимуть за розвиток рекреаційної сфери, хтось – водного господарства,